

بررسی ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش استان چهارمحال و بختیاری

حجت الله مرادی پردنجانی *

کیوان صالحی **

چکیده

این مقاله درصدد است تا ویژگی‌های کارآفرینانه (پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی و تحمل ابهام) هنرجویان هنرستان‌های کاردانش استان چهارمحال و بختیاری را مورد ارزیابی قرار دهد. برای اندازه‌گیری متغیرها نیز از پرسشنامه ۵۵ سؤالی احمدپورداریانی و مقیمی (۱۳۸۸) استفاده شده است. جامعه این مطالعه را تمامی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش استان چهارمحال و بختیاری تشکیل می‌دهد که از میان آنان تعداد ۳۲۱ هنرجو به روش چندمرحله‌ای انتخاب شد. داده‌های به‌دست آمده نیز با استفاده از آزمون‌های تی‌استیودنت و تحلیل واریانس مورد تحلیل قرار گرفت. تحلیل داده‌ها منجر به برآورد و مقایسه تفاوت‌های موجود بین ویژگی‌های کارآفرینانه هنرجویان هنرستان‌های کاردانش به تفکیک جنسیت، سن، مناطق جغرافیایی و وضعیت اقتصادی اجتماعی والدین آنان شد.

واژگان کلیدی: ویژگی‌های کارآفرینی، هنرجویان، هنرستان‌های کاردانش، چهارمحال و بختیاری.

* عضو هیئت علمی گروه مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد و دانشجوی دکتری، Email: h.moradi@iaushk.ac.ir

** مدرس دانشگاه تهران.

تصویب نهایی: ۹۳/۰۳/۰۲

دریافت مقاله: ۹۲/۱۲/۲۵

مقدمه

برای گذار از عصر اطلاعات و ورود به دنیای آینده می‌بایستی کودکان را توانمند، خلاق و کارآفرین تربیت کرد، آنچنان که دارای انگیزه بالا بوده و از شوق زندگی کردن برخوردار باشند تا بتوانند در دنیای پرقاب‌ت و پیچیده آینده موفق شوند (احمدیان راد، ستوده، ۱۳۸۹). نمی‌توان بدون سرمایه‌گذاری بر کودکان، شاهد پدیدار شدن کارآفرینانی توانمند آینده بود. بعضی صاحب‌نظران کارآفرینی بیان می‌کنند که برای تقویت رفتارهای کارآفرینانه باید در رفتار کودکان دقت کرد و از کودکی ویژگی‌های کارآفرینی آنان را تقویت کرد (کولسن

دوره ابتدایی در رشد مفاهیم و معانی اموری که کودک در زندگی روزمره با آن مواجه است، نقش مهمی بر عهده دارد. این دوره تداوم‌بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی کودک که در خانه پی‌ریزی شده است، می‌باشد. همچنین، دوره‌ای است که در آن فرصت و موقعیت مناسب برای تحصیل، تربیت و یادگیری شیوه ارتباط صحیح با دیگران برای کودک فراهم و استعداد‌های کودک به تدریج شکوفا می‌شود (صافی، ۱۳۸۵).

در کشورهای توسعه‌یافته تلاش‌هایی برای کارآفرین کردن دانش‌آموزان ابتدایی در حال انجام است و آنان در حال تربیت نسلی هستند که کودکان برای زندگی کردن باید با آن رقابت کنند (سیمونز^۱، ۲۰۰۳). در امریکا برنامه آموزشی تحت عنوان «کارآفرینی کودکان» اجرا شده و هدف آن این بوده تا افراد بتوانند به طریق اجرایی و کاربردی خصوصیات کارآفرینی خویش را به عرصه حضور رسانند (حورا، ۱۳۸۷). در ایران نیز از سال ۱۳۸۷ برنامه‌ای تحت عنوان «کارآفرینی کودکان» از سوی سازمان بهزیستی کشور شروع شد که هدف آن ارائه آموزش‌های کارآفرینی از دوره مهد کودک و پیش‌دبستانی به کودکان بود (خانی، ۱۳۸۹). اما در دوره ابتدایی اقدام مهمی در خصوص آموزش کارآفرینی صورت نگرفته است.

شانون و همکاران^۲ (۲۰۰۹) ضمن مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموزان برزیلی و چینی دریافتند که دانش‌آموزان چینی از نظر نوآوری در کسب و کار و کنترل بر کسب و کار قوی‌تر از دانش‌آموزان برزیلی و دانش‌آموزان برزیلی از نظر اعتماد به نفس قوی‌تر از دانش‌آموزان چینی هستند. در ایران نیز خدمتی توسل (۱۳۷۹) و مرادی پردنجانی (۱۳۸۲) پژوهش‌هایی به‌منظور شناسایی زمینه‌های کارآفرینی دانش‌آموزان مدارس متوسطه کرج و شهرکرد و شیرزاد (۱۳۸۹) نیز پژوهشی برای شناسایی ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموزان دوره ابتدایی شهرکرد انجام داده‌اند.

با وجودی که مطالعه پیرامون شناسایی ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموزان دوره ابتدایی اهمیت دارد، اما بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون شناسایی نگرش‌های کارآفرینی در دوره ابتدایی توجه خود را به تحلیل محتوای کتب درسی دوره ابتدایی از جنبه پرورش ویژگی‌های کارآفرینانه معطوف داشته‌اند. منطقی (۱۳۸۰) در تحلیل محتوای کتب درسی دبستان دریافتند که کتب دوره ابتدایی ایران توجه کمی به خلاقیت

۱. Simmons

۲. Shanon et

دانش‌آموزان دارند (منطقی، ۱۳۸۰). جعفری و فخارزاده (۱۳۹۰) نیز نشان دادند که در کتب فارسی مقطع ابتدایی خلاقیت و نوآوری از بیشترین و تشخیص فرصت از کمترین فراوانی برخوردار است (جعفری و فخارزاده، ۱۳۹۰).

شناسایی زمینه‌های کارآفرینی و ویژگی‌های کارآفرینان و ارائه آموزش‌های کارآفرینانه باید همزمان صورت گیرد (مرادی، ۱۳۸۲) ولی به دلیل اینکه ممکن است آموزش و پرورش قابلیت‌های لازم را برای به‌عهده گرفتن مشاغل جدید در دانش‌آموزان مهیا نسازد، دانش‌آموزان با طرز فکر کارآفرینانه‌ای تربیت نخواهند شد و معمولاً تجربه لازم برای کاربرد مطالب آموخته‌شده و رویارویی با مسائل مربوط به کسب و کار را در آینده ندارند. بر طبق نتایج مطالعات لپیستو و رونکو^۱ (۲۰۱۳) اگر در برنامه درسی و به‌ویژه فرایندهای یاددهی - یادگیری، نقش بسزایی برای نقد دانسته‌ها و مطالبی که آموزش داده می‌شود، در نظر گرفته شود، می‌تواند در ارتقای مهارت‌ها و نگرش دانش‌آموزان به امر کارآفرینی، تأثیر شگرفی بر جای گذارد. بر طبق نتایج مطالعات میلمن، لی، ماتلای و ونگ^۲ (۲۰۱۰) برخورداری دانشجویان از نظم مطالعاتی و استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات در تدریس، نقش مثبت و معناداری در تصمیم برای راه‌اندازی کارگاه‌های کارآفرینی برجای می‌گذارد.

به دلیل اهمیت موضوع کارآفرینی و تحقیقات مربوط به آن چند سالی است که مورد توجه جدی قرار گرفته است و تحقیقاتی نیز تاکنون انجام شده است. در زمینه ارزیابی کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش تحقیقات اندکی انجام شده است. بنابراین، لازم است ابتدا ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان شناسایی تا با برنامه‌ریزی دقیق در خصوص ارائه آموزش‌های کارآفرینانه به آنان موجب ارتقای قابلیت‌های کارآفرینی و نهادینه ساختن فرهنگ کارآفرینی در این مدارس شد. با این توضیحات در این مقاله، سعی داریم تا به ارزیابی ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش در استان چهارمحال و بختیاری بپردازیم.

۱. Lepistö & Ronkko

۲. Millman., Li., & Wong

مروری بر پیشینه پژوهش

با توجه به موضوع مقاله (بررسی ویژگی‌های کارآفرینی) دریافتیم که پژوهش‌های متعددی در مورد ویژگی‌های کارآفرینان انجام شده است. مک کله لند

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

اساسی را نه خطر کردن بلکه خلاقیت می‌دانند. آنها معتقدند کارآفرینی رویکرد متمرکز بر فرصت‌های جدید است، نه یک رویکرد متمرکز بر ریسک. آذربورن

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

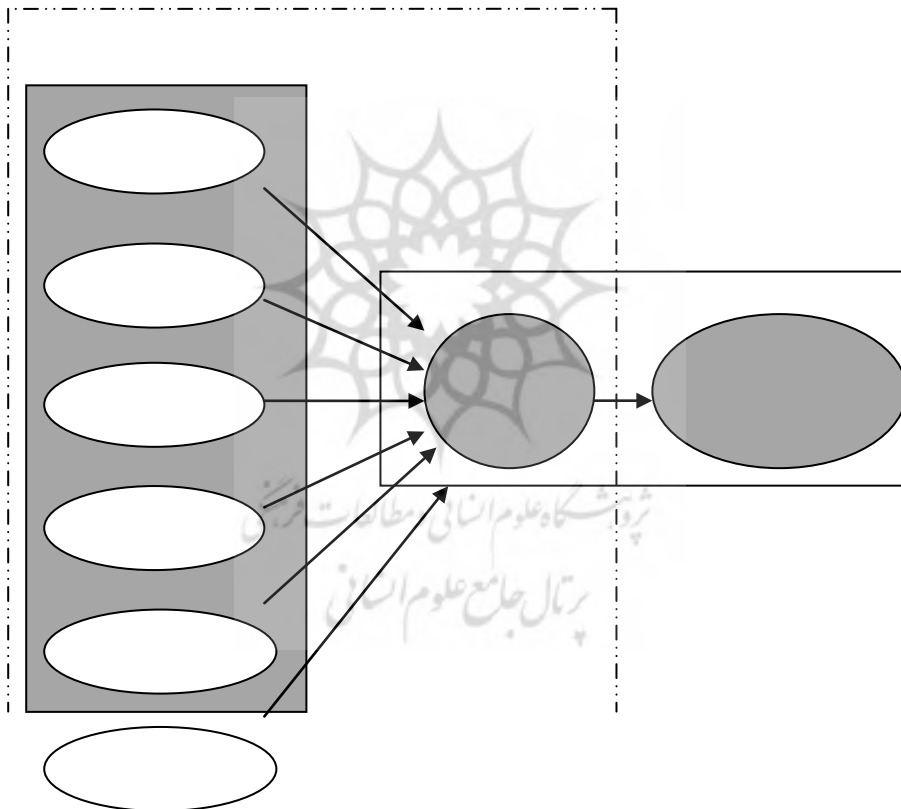
تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
خود داشته‌اند، ویژگی‌های کارآفرینانه بالاتری نسبت به دیگران دارند. تسماجرما^۱
(۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان تأثیر آموزش کارآفرینی بر نیت کارآفرینانه دانشجویان
کسب و کار و مهندسی در اتیوپی، به این نتیجه رسید که دانشجویانی که در دوره
آموزش کارآفرینی مشارکت داشتند، تمایل و قصد کارآفرینی بالاتری نسبت به
دانشجویانی که در دوره‌ها شرکت نداشتند، از خود نشان داده‌اند. بر طبق مطالعات
لیپستو و رونکو^۲ (۲۰۱۳) در حوزه کارآفرینی و تمایل به آن، دانش‌آموزان به سه طبقه
نوآوران، پیروان و شکاکان

در سنجش ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی دریافت که نیاز به توفیق، استقلال و خلاقیت دختران بیشتر از پسران است، اما ریسک‌پذیری پسران بیشتر از ریسک‌پذیری دختران است. همچنین، آنها نشان دادند که سن و جنسیت با ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموزان رابطه دارد.

مدل مفهومی

با توجه به چارچوب نظری و پژوهش‌های انجام‌گرفته در رابطه با موضوع، از مدل مفهومی زیر برای بررسی ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش استفاده شده است.

شکل (۱) مدل مفهومی پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

هدف اصلی این مقاله «ارزیابی ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش» است و فرضیه‌های زیر مورد بررسی قرار گرفته است:

۱. ویژگی‌های کارآفرینی (بیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی) هنرجویان هنرستان‌های کاردانش جامعه مور مطالعه، به‌طور معناداری بالاتر از میانگین است.

۲. تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان دختر و پسر هنرستان‌های کاردانش جامعه مور مطالعه وجود دارد.

۳. تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان گروه‌های مختلف سنی هنرستان‌های کاردانش وجود دارد.

۴. تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان پایه‌های مختلف تحصیلی هنرستان‌های کاردانش وجود دارد.

۵. تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموزان شهری و روستایی ایران وجود دارد.

۶. تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش با توجه به اینکه فرزند اول، دوم و یا سوم خانواده هستند، وجود دارد.

۷. وضعیت شغلی والدین در ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش تأثیر معناداری دارد.

۸. رابطه هنرجویان با والدینشان در ویژگی‌های کارآفرینی آنان تأثیر دارد.

روش

با توجه به اینکه تحقیق حاضر به توسعه و کاربرد دانش موجود در خصوص «ویژگی‌های کارآفرینان» می‌پردازد، از نوع کاربردی و با توجه به اینکه هدف آن ارزیابی ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان است و به مسئولین آموزش و پرورش کمک می‌کند که تصویر روشنی از عملکرد آموزشی خود داشته و بتوانند برنامه‌ریزی صحیحی در جهت ارائه آموزش‌های کارآفرینانه تدارک بینند، در زمره طرح‌های توصیفی به‌شمار می‌آید و از آنجایی که به تحلیل وضعیت موجود در خصوص ارزیابی ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش و در مقطع زمانی حاضر (۱۳۹۲) و به‌صورتی واقعی می‌پردازد، از نوع پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش را تمامی

هنرجویان پایه دوم و سوم هنرستان‌های کاردانش استان چهارمحال و بختیاری تشکیل می‌دهد که از میان آنها و با استفاده از آماره مجذور کای گرجسی و مورگان (۱۹۷۰) تعداد ۳۲۱ نفر از هنرجویان دختر و پسر به روش چند مرحله‌ای انتخاب شد. برای اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق علاوه بر اطلاعات کتابخانه‌ای که به‌منظور دستیابی به پیشینه انجام گرفت، در مرحله میدانی به‌منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز از سؤالات پرسشنامه ارزیابی ویژگی‌های کارآفرینی احمدپور داریانی و مقیمی (۱۳۸۵) استفاده شده است و برای تدوین پرسشنامه‌ای که سؤالات آن متناسب با گروه سنی هنرجویان باشد و اینکه از روایی کافی برخوردار باشد، با نظرخواهی از متخصصان مربوطه پرسشنامه نهایی تدوین و روایی صوری و محتوایی آن مورد تأیید آنان قرار گرفت. برای محاسبه پایایی آن نیز از روش آلفای کرونباخ^۱ که از روش‌های محاسبه پایایی و تعیین همبستگی درونی ابزار اندازه‌گیری است، استفاده شد، بدین صورت که محقق نمونه‌ای به حجم ۷۰ نفر از هنرجویان را انتخاب و پرسشنامه اولیه را بر روی آنها اجرا کرد و بعد از تحلیل سؤالات و حذف سؤالات نامربوط پایایی ۰/۸۹ به‌دست آمد که برابر منابع موجود پایایی قابل قبولی است.

یافته‌ها

در این پژوهش، برای تحلیل داده‌ها و استنتاج از آنها از آزمون t و تحلیل واریانس (برای تعیین تفاوت معنی‌داری) استفاده شده است. لازم به ذکر است که تمامی محاسبات آماری با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS انجام شده است. در ادامه نتایج مربوط به آزمون فرضیه‌های ارائه می‌شود.

فرضیه ۱: ویژگی‌های کارآفرینی (پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی و تحمل ابهام) هنرجویان هنرستان‌های کاردانش بالاتر از میانگین است. برای سنجش ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش پنج متغیر در نظر گرفته شد و نمره معیار نیز از طریق محاسبه نمره متوسط در هر متغیر به‌دست آمد (جدول ۱). نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان هنرستان‌های کاردانش ۷۸/۷۹ شده است که از نمره معیار ۶۶ بالاتر است. ضمناً نتایج

۱. Cronbachs Coefficient Alpha

تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای _____ نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی ۱۴/۳۴؛ استقلال‌طلبی ۱۲/۷۷؛ خلاقیت ۱۵/۷۰؛ ریسک‌پذیری ۱۴/۳۲؛ مرکز کنترل درونی ۱۵/۲۰ و تحمل ابهام ۶/۴۹ شده است. میانگین همه ویژگی‌های کارآفرینانه هنرجویان هنرستان‌های کاردانش از میزان متوسط نمره معیار بالاتر و میانگین ویژگی خلاقیت هنرجویان نسبت به ویژگی‌های دیگر بالاتر شده است. با توجه به نتایج، فرضیه ۱ با توجه به کلیه ویژگی‌های کارآفرینانه تأیید می‌شود.

جدول (۱) نتایج آزمون t ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	نمره معیار	t	معنی داری	نتیجه
ویژگی‌های کارآفرینی (کلی)	۷۸/۷۹	۱۲/۶۵	۶۶	۲۰۳/۲۶۲	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
پیشرفت طلبی	۱۴/۳۴	۳/۳۵	۱۲	۲۰/۴۵۰	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
استقلال طلبی	۱۲/۷۷	۳/۴۶	۱۲	۱۷۳/۶۳	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
خلاقیت	۱۵/۷۰	۲/۹۸	۱۲	۲۴۷/۴۳	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
ریسک‌پذیری	۱۴/۳۲	۳/۶۲	۱۲	۲۰۰/۴۵	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
کنترل درونی	۱۵/۲۰	۳/۴۰	۱۲	۲۱۰/۲۹	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
تحمل ابهام	۶/۴۹	۲/۵۴	۶	۱۱۹/۲۹	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه

فرضیه ۲: تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان دختر و پسر هنرستان‌های کاردانش وجود دارد.

برای مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان دختر و پسر هنرستان‌های کاردانش پنج متغیر در نظر گرفته میانگین به‌دست آمده از هر متغیر برای گروه‌ها مورد مقایسه قرار گرفت (جدول ۲). نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان پسر از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان دختر بیشتر شده است. ضمناً نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، مرکز کنترل درونی و تحمل ابهام هنرجویان پسر از دختران بیشتر شده است و پسران دارای انگیزه پیشرفت بیشتر، استقلال‌طلب‌تر، خلاق‌تر، تمرکز درونی بیشتر و تحمل ابهام بالاتری نسبت به دختران برخوردارند. با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه ۲ با توجه به اینکه بین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، مرکز کنترل درونی و تحمل ابهام پسران و دختران تفاوت وجود دارد تأیید و با توجه به

تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
اینکه بین ویژگی‌های ریسک‌پذیری پسران و دختران تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، رد می‌شود.

جدول (۲) نتایج آزمون t مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی
هنرجویان دختر و پسر هنرستان‌های کاردانش

نتیجه	معنی‌داری	t	متغیر		
			پسر میانگین	دختر میانگین	
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۱۲/۰۴	۷۴/۰۲	۸۰/۸۵	ویژگی‌های کارآفرینی (کلی)
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۱۰/۷	۱۳/۲۱	۱۴/۸۴	پیشرفت‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۷/۱۵	۱۱/۹۸	۱۳/۱۱	استقلال‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۸/۱۷	۱۴/۹۲	۱۶/۰۴	خلاقیت
رد فرضیه	۰/۹۵۶	/۰۶	۱۴/۳۳	۱۴/۳۲	ریسک‌پذیری
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۱۲/۴۲	۱۳/۸۸	۱۵/۷۷	کنترل درونی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۹/۲۶	۵/۶/۷۲	۶/۷۲	تحمل ابهام

فرضیه ۳: تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان گروه‌های مختلف سنی هنرستان‌های کاردانش وجود دارد.

برای مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان گروه‌های مختلف سنی پنج متغیر در نظر گرفته شد و میانگین به‌دست آمده از هر متغیر برای گروه‌ها مورد مقایسه قرار گرفت (جدول ۳). نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان ۱۷ ساله از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان ۱۶ ساله بیشتر شده است. ضمناً نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری و تحمل ابهام هنرجویان ۱۷ ساله از ۱۶ ساله‌ها بیشتر و ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، خلاقیت و کنترل درونی هنرجویان ۱۶ ساله از هنرجویان ۱۷ ساله بیشتر شده است، ضمناً نتایج نشان می‌دهد که تفاوت بین ۱۷ ساله‌ها از ۱۶ ساله‌ها در دو ویژگی پیشرفت‌طلبی (با وجودی که ۱۶ ساله‌ها میانگین بالاتری نسبت به ۱۷ ساله‌ها به‌دست آورده‌اند) از لحاظ آماری معنی‌دار شده است. با این وجود، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هنرجویان ۱۷ ساله نسبت به هنرجویان ۱۶ ساله استقلال‌طلب‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای تحمل ابهام بالاتری هستند و هنرجویان ۱۶ ساله نیز از هنرجویان ۱۷ ساله پیشرفت‌طلب‌تر، خلاق‌تر و دارای تمرکز درونی بالاتری هستند. با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه ۳ با توجه به اینکه ویژگی‌های کارآفرینی (کلی)، استقلال‌طلبی،

خلاقیت، ریسک‌پذیری و تحمل ابهام دو گروه تفاوت وجود دارد، تأیید و با توجه به اینکه بین نمرات دو گروه در دو ویژگی پیشرفت‌طلبی و کنترل درونی تفاوت آماری معنی‌داری وجود ندارد، رد می‌شود.

جدول (۳) نتایج آزمون t مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان گروه‌های سنی هنرستان‌های کار دانش

نتیجه	معنی داری	t	۱۷ ساله	۱۶ ساله	متغیر
			میانگین	میانگین	
تأیید فرضیه	۰/۳۷۱	-۰/۸۹۶	۷۹/۱۷	۷۸/۶۴	ویژگی‌های کارآفرینی (کلی)
رد فرضیه	۰/۳۷۱	۲/۷۷	۱۴/۰۳	۱۴/۴۷	پیشرفت‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	-۰/۱۵	۱۳/۳۷	۱۲/۵۳	استقلال‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۳/۵۸	۱۵/۳۵	۱۵/۸۵	خلاقیت
تأیید فرضیه	۰/۰۰۶	-۲/۷۴	۱۴/۶۳	۱۴/۱۹	ریسک‌پذیری
رد فرضیه	۰/۴۷۰	۰/۷۲۳	۱۵/۱۱	۱۵/۲۳	کنترل درونی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۷	-۲/۶۸	۶/۶۷	۶/۳۴	تحمل ابهام

فرضیه ۴: تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان پایه‌های مختلف تحصیلی هنرستان‌های کار دانش وجود دارد.

برای مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان پایه‌های مختلف تحصیلی هنرستان‌های کار دانش پنج متغیر در نظر گرفته میانگین به‌دست آمده از هر متغیر برای گروه‌ها مورد مقایسه قرار گرفت (جدول ۴). نتایج نشان می‌دهد که با وجودی که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان پایه سوم از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان دوم بیشتر شده است، اما این تفاوت از لحاظ آماری معنی‌دار نشده است. همچنین، نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، خلاقیت و کنترل درونی هنرجویان پایه دوم از هنرجویان پایه سوم بیشتر و میانگین ویژگی‌های استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری و تحمل ابهام هنرجویان پایه سوم از هنرجویان پایه دوم بیشتر شده است. بنابراین، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هنرجویان پایه دوم پیشرفت‌طلب‌تر، خلاق‌تر و دارای تمرکز درونی بیشتری هستند و هنرجویان پایه سوم نیز استقلال‌طلب‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای تحمل ابهام بالاتری

تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
 هستند. با توجه به نتایج به دست آمده، فرضیه ۴ با توجه به اینکه بین نمره پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت و ریسک‌پذیری دو گروه تفاوت وجود دارد، تأیید و با توجه به اینکه بین نمرات دو گروه در دو ویژگی کنترل درونی و تحمل ابهام تفاوت آماری معنی‌داری وجود ندارد، رد می‌شود.

جدول (۴) نتایج آزمون t مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی
 هنرجویان پایه‌های تحصیلی هنرستان‌های کاردانش

نتیجه	معنی داری	t	سوم	دوم	متغیر
			میانگین	میانگین	
رد فرضیه	۰/۵۹۳	-۰/۵۳۴	۷۸/۹۹	۷۸/۶۹	ویژگی‌های کارآفرینی (کلی)
تأیید فرضیه	۰/۰۳۰	۲/۱۶	۱۴/۱۳	۱۴/۴۵	پیشرفت‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۳/۶۲	۱۳/۱۴	۱۲/۵۸	استقلال‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۶/۲۱	۱۵/۱۶	۱۵/۹۸	خلاقیت
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	-۸/۳۱	۱۵/۱۳	۱۳/۹۰	ریسک‌پذیری
رد فرضیه	۰/۳۲۱	/۹۹	۱۵/۰۹	۱۵/۲۵	کنترل درونی
رد فرضیه	/۰۹۴۰	۱/۶۷	۶/۵۰	۶/۳۱	تحمل ابهام

فرضیه ۵: تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان شهری و روستایی هنرستان‌های کاردانش وجود دارد.
 برای مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان شهری و روستایی هنرستان‌های کاردانش پنج متغیر در نظر گرفته میانگین به دست آمده از هر متغیر برای گروه‌ها مورد مقایسه قرار گرفت (جدول ۵). نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان شهری از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان روستایی بیشتر شده است. ضمناً نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی و تحمل ابهام هنرجویان شهری از هنرجویان روستایی بیشتر شده اما این تفاوت از لحاظ آماری معنی‌دار نشده است. بنابراین، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هنرجویان شهری نسبت به هنرجویان روستایی پیشرفت‌طلب‌تر، استقلال‌طلب‌تر، خلاق‌تر، ریسک‌پذیرتر، دارای تمرکز درونی بیشتر و تحمل ابهام بالاتری دارند. با توجه به نتایج به دست آمده، فرضیه ۵ با توجه به اینکه بین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری، کنترل درونی و

تحمل ابهام هنرجویان شهری و روستایی تفاوت وجود دارد، تأیید و با توجه به اینکه بین ویژگی خلاقیت هنرجویان شهری و روستایی تفاوت معنی داری وجود ندارد، رد می شود.

جدول (۵) نتایج آزمون t مقایسه ویژگی های کارآفرینی هنرجویان شهری و روستایی هنرستان های کار دانش

نتیجه	معنی داری	t	شهری		متغیر
			میانگین	روستایی	
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	-۸/۴۶	۸۶/۰۵	۸۰/۶۸	ویژگی های کارآفرینی (کلی)
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	-۸/۶۲	۱۳/۶۳	۱۴/۸۶	پیشرفت طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۹/۶۸	۱۱/۹۲	۱۳/۳۶	استقلال طلبی
رد فرضیه	۰/۸۷۹	-۱/۵۲	۱۵/۷۴	۱۵/۷۶	خلاقیت
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۱۲/۸۱	۱۳/۱۸	۱۵/۰۲	ریسک پذیری
تأیید فرضیه	۰/۰۲۷	۲/۲۱	۱۵/۱۱	۱۵/۴۵	کنترل درونی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	-۳/۸۸	۶/۱۶	۶/۵۵	تحمل ابهام

فرضیه ۶: تفاوت معنی داری میان ویژگی های کارآفرینی هنرجویان با توجه به اینکه فرزند اول، دوم و یا سوم خانواده هستند، وجود دارد.

برای مقایسه ویژگی های کارآفرینی هنرجویان با توجه به اینکه فرزند اول، دوم و یا سوم خانواده هستند، پنج متغیر در نظر گرفته شد. میانگین به دست آمده از هر متغیر برای گروه ها مورد مقایسه قرار گرفت (جدول ۶). نتایج نشان می دهد که میانگین ویژگی های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که فرزند اول هستند از میانگین ویژگی های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که فرزند دوم و یا سوم هستند، بیشتر شده است و تفاوت معنی داری از لحاظ آماری در ویژگی های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که فرزند اول، دوم و یا سوم خانواده هستند، وجود دارد. ضمناً نتایج نشان می دهد که میانگین ویژگی های پیشرفت طلبی، خلاقیت، ریسک پذیری و مرکز کنترل درونی هنرجویانی که فرزند اول هستند از هنرجویانی که فرزند دوم و یا سوم هستند، بیشتر و میانگین ویژگی استقلال طلبی هنرجویانی که فرزند سوم هستند از هنرجویانی که فرزند اول و یا دوم هستند، بیشتر است. همچنین، نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان می دهد که با وجودی که میانگین خلاقیت هنرجویانی که فرزند اول هستند از میانگین خلاقیت

فرزندان دوم و سوم بیشتر شده اما این تفاوت به لحاظ آماری معنی‌دار نشده است. بنابراین، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هنرجویانی که فرزند اول هستند از هنرجویانی که فرزند دوم و یا سوم هستند پیشرفت‌طلب‌تر، خلاق‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای مرکز کنترل درونی بالاتر و تحمل ابهام بیشتری دارند. با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه ۶ با توجه به اینکه بین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری، کنترل درونی و تحمل ابهام هنرجویان فرزند اول، دوم و سوم تفاوت وجود دارد، تأیید و با توجه به اینکه بین ویژگی‌های خلاقیت هنرجویان تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری وجود ندارد، رد می‌شود.

جدول (۶) نتایج آزمون تحلیل واریانس مقایسه ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویانی که فرزند اول، دوم و یا سوم خانواده هستند

نتیجه	معنی داری	f	فرزند	فرزند	فرزند	متغیر
			سوم	دوم	اول	
			میانگین	میانگین	میانگین	
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۳۱/۵	۷۸/۰	۷۶/۳	۸۱/۳	ویژگی‌های کارآفرینی (کلی)
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۷۵/۰	۱۴/۵	۱۳/۱	۱۵/۲	پیشرفت‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۱۰/۸	۱۳/۰	۱۲/۲	۱۲/۹	استقلال‌طلبی
رد فرضیه	۰/۸۷۹	۲۸/۰	۱۵/۳	۱۵/۴	۱۶/۳	خلاقیت
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۹۴۲/۹	۱۴/۳	۱۴/۲	۱۴/۴	ریسک‌پذیری
تأیید فرضیه	۰/۰۲۷	۶۰/۴	۱۴/۵	۱۴/۷	۱۶/۱	کنترل درونی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۶/۲	۶/۳	۶/۷	۶/۳	تحمل ابهام

فرضیه ۷: وضعیت شغلی والدین در ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش تأثیر معناداری دارد.

برای تعیین اینکه آیا وضعیت شغلی والدین هنرجویان بر ویژگی‌های کارآفرین هنرجویان تأثیر دارد، هفت متغیر در نظر گرفته شد و میانگین به‌دست آمده از هر متغیر برای گروه‌ها مورد مقایسه قرار گرفت (جدول ۷). نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که والدین آنها دارای مشاغل آزاد و یا خوداشتغالی هستند از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که والدین آنها مشاغلی با درآمد مشخص ماهیانه و یا اینکه بیکار هستند، بیشتر شده است و تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری وجود دارد. ضمناً نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های

پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی و تحمل ابهام هنرجویانی که والدین آنها دارای مشاغل آزاد و یا خوداشتغالی هستند، بیشتر از سایر هنرجویان؛ میانگین ویژگی استقلال‌طلبی و خلاقیت هنرجویانی که والدین آنها هیچ‌گونه شغلی نداشته و یا اینکه بیکار هستند، از هنرجویانی که والدین آنها مشاغل درآمد ماهیانه و مشخص دارند، بیشتر اما از هنرجویانی که والدین آنها دارای مشاغل آزاد و یا خوداشتغالی هستند، کمتر شده است. همچنین، نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که کلیه تفاوت‌ها به لحاظ آماری معنی‌دار شده‌اند. بنابراین، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هنرجویانی که والدین آنها دارای مشاغل آزاد و یا خوداشتغالی هستند پیشرفت‌طلب‌تر، استقلال‌طلب‌تر، خلاق‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای مرکز کنترل درونی بالاتر و تحمل ابهام بیشتری هستند. با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه ۷ با توجه به اینکه بین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری، کنترل درونی و تحمل ابهام هنرجویان تفاوت وجود دارد و وضعیت شغلی والدین در ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان تأثیر دارد، تأیید می‌شود.

جدول (۷) نتایج آزمون تحلیل واریانس تأثیر وضعیت شغلی والدین در ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کار دانش

نتیجه	معنی داری	آماره F آزمون	بیکار	استخدام دولتی و یا خصوصی	مشاغل آزاد و خوداشتغالی	متغیر
			میانگین	میانگین	میانگین	
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۲۹/۲۷	۷۶/۳۶	۷۶/۶۰	۸۰/۵۱	ویژگی‌های کارآفرینی (کلی)
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۴/۶۰	۱۴/۰۹	۱۴/۴۶	۱۴/۹۳	پیشرفت‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۴۱/۴۹	۱۲/۳۵	۱۱/۹۵	۱۳/۳۲	استقلال‌طلبی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۷/۲۶	۱۵/۵۳	۱۵/۴۰	۱۵/۹۱	خلاقیت
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۴۹/۴۳	۱۲/۸۵	۱۳/۶۰	۱۴/۸۹	ریسک‌پذیری
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۹/۲۹	۱۴/۱۱	۱۵/۰۹	۱۵/۵۰	کنترل درونی
تأیید فرضیه	۰/۰۰۰	۴۴/۱۴	۵/۷۹	۶/۸۰	۶/۸۲	تحمل ابهام

فرضیه ۸: رابطه هنجرویان با والدین‌شان در ویژگی‌های کارآفرینی آنان تأثیر دارد. برای تعیین اینکه آیا رابطه هنجرویان با والدین‌شان در ویژگی‌های کارآفرینی آنان تأثیر دارد، هفت متغیر در نظر گرفته شد و میانگین به‌دست آمده از هر متغیر برای گروه‌ها مورد مقایسه قرار گرفت (جدول ۸). نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنجروییانی که رابطه آنها با والدین‌شان خیلی خوب و یا خوب است از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنجروییانی که رابطه آنها با والدین‌شان بد است، بیشتر شده است و تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری وجود دارد. ضمناً نتایج نشان می‌دهد که میانگین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی و تحمل ابهام هنجروییانی که رابطه آنها با والدین‌شان خیلی خوب و یا خوب است بیشتر از سایر هنجرویان شده است. همچنین، نتایج آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که کلیه تفاوت‌ها به‌لحاظ آماری معنی‌دار شده‌اند. بنابراین، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که هنجروییانی که رابطه آنها با والدین‌شان خیلی خوب و یا خوب است پیشرفت‌طلب‌تر، استقلال‌طلب‌تر، خلاق‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای مرکز کنترل درونی بالاتر و تحمل ابهام بیشتری هستند. با توجه به نتایج به‌دست آمده، فرضیه ۸ با توجه به اینکه بین ویژگی‌های پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، ریسک‌پذیری، کنترل‌درونی و تحمل ابهام هنجرویان تفاوت وجود دارد و رابطه هنجرویان با والدین در ویژگی‌های کارآفرینی هنجرویان تأثیر دارد، تأیید می‌شود.

جدول (۸) نتایج آزمون تحلیل واریانس تأثیر رابطه دانش‌آموزان با والدین در ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموزان هنرستان‌های کاردانش

متغیر	خیلی خوب و راحت میانگین	خوب و راحت میانگین	بد میانگین	f	معنی داری	نتیجه
پیشرفت‌طلبی	۱۴/۵۸	۱۳/۴۳	۵/۰۰	۴/۶۰	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
استقلال‌طلبی	۱۳/۱۹	۳/۵۷	۴/۰۰	۴۱/۴۹	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
خلاقیت	۱۵/۹۶	۱۵/۷۵	۱۱/۰۰	۷/۲۶	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
ریسک‌پذیری	۱۴/۶۹	۱۲/۳۰	۸/۰۰	۴۹/۴۳	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
کنترل درونی	۱۵/۶۵	۱۳/۲۲	۱۲/۰۰	۹/۲۹	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه
تحمل ابهام	۱۰/۰۰	۶/۶۱	۶/۱۰	۴۴/۱۴	۰/۰۰۰	تأیید فرضیه

نتیجه‌گیری

یکی از جنبه‌هایی که متغیرهای مربوط به کارآفرینی را مورد مطالعه قرار می‌دهد، متغیرهای روان‌شناختی است. روان‌شناسان به دنبال ارائه مدلی اثربخش برای سنجش و اندازه‌گیری ویژگی‌های کارآفرینی هستند. پژوهش‌های متعددی در مورد ویژگی‌های کارآفرینان انجام شده است، اما در اکثر تحقیقات انجام‌گرفته پنج ویژگی مهم پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری و مرکز کنترل درونی، مهم‌ترین ویژگی‌هایی هستند که افراد کارآفرین را از سایر افراد دیگر متمایز می‌سازند. بیشتر پژوهش‌هایی که تاکنون انجام گرفته است در حوزه صنایع بوده و یا به مراکز آموزش عالی و یا کسب و کارها ارتباط دارد، پژوهش‌هایی نیز در آموزش و پرورش صورت گرفته، اما تاکنون پژوهش‌های خیلی کمی به بررسی و اندازه‌گیری ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش پرداخته‌اند. این پژوهش، در راستای سنجش و اندازه‌گیری ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش به روش پیمایشی انجام گرفت و نمونه مورد مطالعه آن را تعداد ۳۲۱ نفر از هنرجویان هنرستان‌های کاردانش تشکیل می‌دهند.

تحلیل آماری در خصوص اندازه‌گیری ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش نشان می‌دهد که از ۶ فرضیه ارائه‌شده، ۴ فرضیه مورد تأیید قرار گرفتند.

درباره فرضیه اول مبنی بر اینکه ویژگی‌های کارآفرینی (پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، مرکز کنترل درونی) هنرجویان هنرستان‌های کاردانش بالاتر از میانگین است، نتایج به‌دست آمده نشان داده که میانگین همه ویژگی‌های کارآفرینانه هنرجویان هنرستان‌های کاردانش از میزان متوسط نمره معیار بالاتر است. بنابراین، هنرجویان هنرستان‌های کاردانش همان ویژگی‌های مطرح‌شده از سوی صاحب‌نظران و پژوهشگران را دارا هستند. نتیجه حاصل با نتایج حاصل از مطالعات برلند و همکارانش (۱۹۷۶)، راینسون و همکاران (۱۹۹۱)، کرومیه و برلی (۱۹۹۲)، اودونگو (۱۹۹۲)، آزبورن (۱۹۹۵)، سیس و سن (۱۹۹۵)، هارپر (۱۹۹۶)، تیلور (۱۹۹۶)، ویتتر (۱۹۹۶)، بریج و همکاران (۱۹۹۸)، استوارت و راث (۲۰۰۱)، کوراتکو و هاجتس (۲۰۰۳)، هیسریچ و پیترز (۲۰۰۵)؛ خدمتی توسل (۱۳۷۹)، مرادی (۱۳۸۳)، بدری و همکارانش (۱۳۸۴)، احمدپورداریانی و مقیمی (۱۳۸۵)، زالی و همکارانش (۱۳۸۶)، حسینی و عزیزی (۱۳۸۶) و شیرزاد (۱۳۸۹) که نشان دادند در افراد کارآفرین ویژگی‌هایی

همچون پیشرفت‌طلبی، استقلال‌طلبی، خلاقیت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی و تحمل ابهام نسبت به دیگران بیشتر وجود دارد، همسو و هم‌جهت است.

درباره فرضیه دوم مبنی بر اینکه تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان دختر و پسر وجود دارد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داده که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان پسر از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان دختر کمتر شده است و پسران دارای انگیزه پیشرفت بیشتر، استقلال‌طلب‌تر، خلاق‌تر، تمرکز درونی بیشتر و تحمل ابهام بالاتری نسبت به دختران هستند. نتیجه حاصل با نتایج حاصل از مطالعات شیرزاد (۱۳۸۹) که نشان داد جنسیت در ویژگی‌های کارآفرینانه افراد تأثیر دارد و پسران نسبت به دختران کارآفرین‌تر هستند، همسو و هم‌جهت است.

در باره فرضیه سوم مبنی بر اینکه تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان در گروه‌های سنی مختلف وجود دارد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داده که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان ۱۷ ساله از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان ۱۶ ساله بیشتر و هنرجویان ۱۷ ساله نسبت به هنرجویان ۱۶ ساله استقلال‌طلب‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای تحمل ابهام بالاتری هستند و هنرجویان ۱۶ ساله نیز از هنرجویان ۱۷ ساله پیشرفت‌طلب‌تر، خلاق‌تر و دارای تمرکز درونی بالاتری هستند. نتیجه حاصل با نتایج حاصل از مطالعات کوراتکو و هاجتس (۲۰۰۳)، هیسریچ و پیترز (۲۰۰۵)، احمدپورداریانی و مقیمی (۱۳۸۵) شیرزاد (۱۳۸۹) که نشان داد سن در ویژگی‌های کارآفرینانه افراد تأثیر دارد، همسو و هم‌جهت است.

در باره فرضیه چهارم مبنی بر اینکه تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان پایه‌های مختلف تحصیلی وجود دارد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داده که با وجودی که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان پایه سوم از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان دوم بیشتر شده است، اما این تفاوت از لحاظ آماری معنی‌دار نشده است و هنرجویان پایه دوم پیشرفت‌طلب‌تر، خلاق‌تر و دارای تمرکز درونی بیشتری هستند و هنرجویان پایه سوم نیز استقلال‌طلب‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای تحمل ابهام بالاتری هستند.

درباره فرضیه پنجم مبنی بر اینکه تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان شهری و روستایی وجود دارد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان شهری از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویان روستایی بیشتر شده است و هنرجویان شهری نسبت به هنرجویان روستایی

پیشرفت‌طلب‌تر، استقلال‌طلب‌تر، خلاق‌تر، ریسک‌پذیرتر، دارای تمرکز درونی بیشتر و تحمل ابهام بالاتری هستند.

در رابطه با فرضیه ششم مبنی بر اینکه تفاوت معنی‌داری میان ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان با توجه به اینکه فرزند اول، دوم و یا سوم خانواده هستند، وجود دارد. نتایج به‌دست آمده نشان داده که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که فرزند اول هستند، از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که فرزند دوم و یا سوم هستند، بیشتر شده است و تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری در ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که فرزند اول، دوم و یا سوم خانواده هستند، وجود دارد و هنرجویانی که فرزند اول هستند از هنرجویانی که فرزند دوم و یا سوم هستند، پیشرفت‌طلب‌تر، خلاق‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای مرکز کنترل درونی بالاتر و تحمل ابهام بیشتری هستند. نتیجه حاصل با نتایج حاصل از مطالعات کوراتکو و حاجتس (۲۰۰۳)، هیسریچ و پیترز (۲۰۰۵) و احمدپورداریانی و مقیمی (۱۳۸۵) که نشان دادند کارآفرینان بیشتر فرزندان ارشد خانواده هستند، همسو و هم‌جهت است.

در رابطه با فرضیه هفتم مبنی بر اینکه وضعیت شغلی والدین در ویژگی‌های کارآفرینی هنرجویان هنرستان‌های کاردانش تأثیر معناداری دارد. نتایج به‌دست آمده نشان داد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که والدین آنها دارای مشاغل آزاد و یا خوداشتغالی هستند از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که والدین آنها مشاغلی با درآمد مشخص ماهیانه دارند و یا اینکه بیکار هستند، بیشتر شده است و تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری وجود دارد و هنرجویانی که والدین آنها دارای مشاغل آزاد و یا خوداشتغالی هستند، پیشرفت‌طلب‌تر، استقلال‌طلب‌تر، خلاق‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای مرکز کنترل درونی بالاتر و تحمل ابهام بیشتری هستند. نتایج حاصل با نتایج حاصل از مطالعات کوراتکو و حاجتس (۲۰۰۳) و هیسریچ و پیترز (۲۰۰۵) و احمدپورداریانی و مقیمی (۱۳۸۵) که نشان دادند افرادی که والدین آنها به خوداشتغالی مشغول بوده‌اند و یا مشاغلی شخصی و آزاد برای خود داشته‌اند از ویژگی‌های کارآفرینانه‌ای نیز برخوردار هستند.

در رابطه با فرضیه هشتم مبنی بر اینکه رابطه هنرجویان با والدین‌شان در ویژگی‌های کارآفرینی آنان تأثیر دارد. نتایج به‌دست آمده نشان داد که میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که رابطه آنها با والدین‌شان خیلی خوب و یا خوب است از میانگین ویژگی‌های کارآفرینی (کلی) هنرجویانی که رابطه آنها با والدین‌شان بد است، بیشتر شده است و تفاوت معنی‌داری از لحاظ آماری وجود دارد و هنرجویانی که

تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای | رابطه آنها با والدین‌شان خیلی خوب و یا خوب است پیشرفت طلب‌تر، استقلال طلب‌تر، خلاق‌تر، ریسک‌پذیرتر و دارای مرکز کنترل درونی بالاتر و تحمل ابهام بیشتری هستند. نتیجه حاصل با نتایج حاصل از مطالعات و احمدپورداریانی و مقیمی (۱۳۸۵) که نشان دادند افراد کارآفرین با والدین خود رابطه دوستانه و راحتی دارند، همسو و هم‌جهت است.

طبق مطالعات تسماجرما^۱ (۲۰۱۲) آموزش کارآفرینی بر نیت کارآفرینانه دانشجویان تأثیرات مثبتی بر جای می‌گذارد. این امر لزوم توسعه آموزش‌های مهارت‌افزای نگرش محور کارآفرینی در دانشگاه‌ها و همچنین در دوره‌های آموزش پیش از دانشگاه، به‌خصوص ابتدایی را یادآور می‌شود. همچنین، بر طبق مطالعات سانچزکانیزارس، فانتس گارسیا^۲ (۲۰۱۰) زنان به دلیل ترس از شکست، کمتر تصمیم به کارآفرینی می‌گیرند و موفقیت‌شان در راه‌اندازی بنگاه‌ها، کمتر از مردان است. این امر ضرورت آموزش صحیح دانش‌آموزان دختر برای غلبه بر ترس‌های ناشی از ترس عدم موفقیت را متذکر می‌شود. با توجه به نتایج به دست آمده از تحقیق، پیشنهادات زیر به منظور ارتقاء و توسعه ویژگی‌ها و قابلیت‌های کارآفرینانه هنرجویان هنرستان‌های کاردانش ارائه می‌شود:

علاقه‌مند ساختن هنرجویان به کارآفرینی به عنوان یک شیوه زندگی؛
فراهم ساختن محیط خانه و مدرسه به صورت محیطی انعطاف‌پذیر، پویا و خلاق؛

با توجه به نقش بسزای کیفیت برنامه درسی و آموزشی در ارتقای توانمندی‌های کارآفرینانه (سیکولا، راسکوارا، ایکاوالکو، متیلا و یاتسکو، ۲۰۱۰)، پیشنهاد می‌شود که در برنامه آموزشی هنرستان‌های تجدید نظر صورت گیرد و تغییرات اساسی در دوره‌های تدریس و محتوای آموزشی انجام گیرد و محتوای برنامه‌های آموزشی در جهت تقویت خلاقیت و نوآوری، ریسک‌پذیری و ... تنظیم شود؛

پیشنهاد می‌شود پس از شناسایی هنرجویانی که حائز ویژگی‌های کارآفرینی بالقوه هستند، جلسات متوالی آموزش کارآفرینی و آموزش انگیزه پیشرفت ترتیب داده شود تا در طی این آموزش‌ها استعدادها بالقوه این افراد بارور شود؛

۱. Tessema Gerba

۲. Sánchez Cañizares., & Fuentes García

کارکنان هنرستان‌ها در راستای ارتقای انگیزه پیشرفت خود، همچنین پذیرش تغییر و فرصت‌جویی تلاش و هنرجویان را نیز تشویق کنند؛
 بالابردن نیاز توفیق‌طلبی از طریق ترغیب هنرجویان به انجام کار در
 استانداردهای عالی؛

توسعه نیاز به استقلال در هنرجویان از طریق اعطای آزادی عمل به آنان؛
 تشویق هنرجویان به ارائه ایده‌های خلاق و حمایت از این ایده‌ها؛
 جوی منعطف و انتقادی را در مدرسه برای ایجاد زمینه‌های ابراز و شکوفایی
 خلاق ایجاد کنند؛
 تقویت مرکز کنترل درونی از طریق پرورش روحیه نسبت دادن موفقیت‌ها و یا
 شکست‌ها به خود.

منابع

- احمدیان راد، س (۱۳۸۹). کارآفرینان در چه جو خانوادگی رشد می‌کنند؟ (www.۲۰.ir).
 احمدپورداریانی م و مقیمی، م (۱۳۸۵). مبانی کارآفرینی. تهران: انتشارات دانشگاه
 تهران.
 بدری، الف و همکاران (۱۳۸۴). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه
 اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان.
 جعفری مقدم، س و فخارزاده، الف (۱۳۹۰). توسعه نگرش کارآفرینانه در کتاب‌های
 درسی. فصل‌نامه توسعه کارآفرینی. سال سوم. شماره ۱۱: ۶۶-۴۷.
 حسینی، م و عزیزی، ب (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر در توسعه روحیه و مهارت
 کارآفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه تهران. مجله علوم کشاورزی ایران. دوره
 ۳۸. شماره ۲: ۲۵۱-۲۴۱.
 حورا، الف (۱۳۸۷). کارآفرینی کودکان در آمریکا. ویژه‌نامه کارآفرینی روزنامه اعتماد.
 خدمتی توسل، غ (۱۳۷۹). بررسی زمینه‌های کارآفرینی در هنرستان‌های کاردانش کرج.
 پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی.
 خانی، م (۱۳۸۹). کارآفرینی کودک: نگاهی اجمالی به طرح ملی «مه‌دک خلاقیت و
 کارآفرینی». تهران: وزارت کار و امور اجتماعی.
 وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۱). آمار دانش‌آموزان کشور. تهران: وزارت آموزش و
 پرورش.

تأثیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای
 زالی، م؛ مدهوشی، م و کردنائیج، الف (۱۳۸۶). *ارزیابی مشخصه‌های کارآفرینی دانشجویان، مورد مطالعه: دانشگاه مازندران*. فصل‌نامه مدرس علوم انسانی (ویژه‌نامه مدیریت). ۸۱-۱۱۴.

شیرزاد، ن (۱۳۸۹). *بررسی ویژگی‌های کارآفرینی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی استان چهارمحال و بختیاری*. پایان‌نامه کارشناسی. دانشگاه جامع علمی کاربردی شهرکرد.
 صافی، الف (۱۳۸۵). *سازمان و قوانین آموزش و پرورش ایران*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

مرادی، ن (۱۳۸۲). *کارآفرینی: چالش جدید مدیریت آموزشی*. فصل‌نامه مدیریت در آموزش و پرورش. شماره ۳۴-۳۳: ۶۵-۴۸.

مرادی پردنجانی، ح (۱۳۸۴). *بررسی زمینه‌های کارآفرینی در مدارس متوسطه شهرکرد*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.

منطقی، م (۱۳۸۰). *بررسی پدیده خلاقیت در کتب درسی دبستان*. بررسی تأثیر آموزش خلاقیت در دانش‌آموزان دوره ابتدایی و ارائه الگویی برای آموزش خلاق آنان. رساله دکتری دانشگاه تهران.

Bridge, S; O'Neil. K, and cromie, S (۱۹۹۸).

Macmillan press ltd.

Borland BL & Heckman HK (۱۹۷۶). *Hyperactive boys and their brothers: a ۲۵-year follow-up study*. ۳۳: ۶۷۹i ۶۷۵.

Coulson, Garland (۲۰۰۹).

<http://www.ebusinessstutor.com>

Cromie, s. and O'Donoghue, J, ۱۹۹۲. *Assessing entrepreneurial inclinations*,

Harper, D (۱۹۹۶).

London. Rout

ledge, Irish Context, Oak Tree, Dublin.

Histrich, R. D, peters, M. P. (۲۰۰۲).

Tata Mc Graw- Hill.

۵th

Howard, S (۲۰۰۴). *Developing Entrepreneurial Potential in Youth: the Effects of Entrepreneurial Education and Venture Creation*.

: ۷۳-۱۷.

Lepistö, J; & Ronkko, M.L (۲۰۱۳) *Teacher students as future entrepreneurship educators and learning facilitators, Education + Training*, ۵۵(۷), pp.۶۴۱ - ۶۵۳

Luthje, Ch and Nikolaus F (۲۰۰۵).

McClelland, D (۱۹۶۲). Business Drive and National Achievement.

. No: ۴۰: ۹۹-۱۱۲.

Millman, Cindy; Li, Zhengwei; Matlay, Harry & Wong, W.C (۲۰۱۰)

"Entrepreneurship education and students' internet entrepreneurship intentions: Evidence from Chinese HEIs", Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. ۱۷ Iss: ۴, pp.۵۶۹-۵۹۰.

Mitra, J. & Matlay, H (۲۰۰۴). Entrepreneurial and vocational education and training: Lessons from eastern and central Europe. Industry and Higher Education, ۱۸, ۵۳-۶۹.

Osborne, R (۱۹۹۵). The essence of entrepreneurial success,

۳۳ ۷

Postigu, F (۲۰۰۵). The Cumulative Nature of the Entrepreneurial Process: The Contribution of Human Capital. Planning and Environment Resources to Small Venture Performance. . Vol: ۲۲.

Robinson, Peter B; Stimpson, David V; Huefner, Jonathan C., Hunt, H. Keith (۱۹۹۱). An Attitude Approach to the Prediction of Entrepreneurship. . ۵۰, ۱۳-۳۱.

Sánchez Cañizares, S.M., & Fuentes García, F.J (۲۰۱۰) "Gender differences in entrepreneurial attitudes", Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal, ۲۹(۸), pp.۷۶۶ - ۷۸۶

Seikkula-Leino, J., Ruskovaara, E., Ikavalko, M., Mattila, J., & Rytkola. (۲۰۱۰) "Promoting entrepreneurship education: the role of the teacher?", Education + Training, ۵۲ (۲), pp.۱۱۷ - ۱۲۷

Seth, S. and Sen, A, ۱۹۹۵. Behavioral characteristics of woman entrepreneurs and executives Vis-a- Vis Their male counter parts: An empirical study, ۱۱

Simmons, Michael (۲۰۰۳). ?. Extreme Entrepreneurship Educ Llc.

Stewart, W. and Routh, P (۲۰۰۱). Risk taking propensity differences between entrepreneurs and managers: A meta- analytic review,

۱۶ ۱ Simmons Michael,

Shanon, Gibson, G., Harris, Michael L., Barber III, Dennis (۲۰۰۹).
Comparing the Entrepreneurial Attitudes of Chinese and Brazilian
Students. , ۲۸, ۵۶-۷۰.

Taylor, M, ۱۹۹۶. Earning, independence or unemployment: why become
selfemployed, ۵۱

Tessema Gerba, D. (۲۰۱۲) Impact of entrepreneurship education on
entrepreneurial intentions of business and engineering students in
Ethiopia, African Journal of Economic and Management Studies. ۳(۲),
pp.۲۵۸ - ۲۷۷

